

ПРОБЛЕМА УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розкрито поняття управління розвитком дошкільної освіти крізь призму педагогічних досліджень на основі системного підходу. Зосереджено увагу на проблемах управління розвитком дошкільної освіти в контексті сучасних досліджень.

Ключові слова: управління, управління дошкільною освітою, розвиток, суперечності, функціональні напрями.

Вивчення наукових праць філософів, педагогів, психологів і соціологів з проблем розвитку освіти, у тому числі дошкільної, та управління нею доводить, що ці питання розв'язуються відповідно до суб'єктивних закономірностей соціально-економічного розвитку, розвитку загальної теорії управління та теорії управління педагогічними системами. Дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних і фізичних особливостей, культурних потреб і на формування в дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду [4, с. 5].

У сучасних соціокультурних умовах модернізації та розвитку дошкільна освіта значною мірою визначається тим, наскільки ефективно здійснюється управління всією її системою. Успішний розвиток системи дошкільної освіти в регіоні можливий лише за умови грамотного й наукового обґрунтування нової системи управління освітою, відпрацювання інноваційних моделей управління нею як на рівні регіону, так і на рівні дошкільного навчального закладу (ДНЗ) зокрема.

У науковій літературі є досить ґрунтовні праці, які розкривають аспекти теорії соціального управління та основи наукового управління. У першу чергу до них відносимо праці В. Афанасьєва, Б. Гаєвського, М. Маркова, П. Третякова, Г. Щокіна та ін. Соціально-педагогічні основи управління освітою в регіоні, проблеми теорії практики управлінської діяльності регіональних органів управління освітою досить ґрунтовно розкриті в монографіях Л. Даниленко, М. Дарманського, Г. Єльнікової, О. Зайченко, В. Олійника, М. Островерхової та ін. Функціональний склад управління розглядається багатьма науковцями, а саме: А. Файодем, Г. Кунцем, С. О'Доннелем, А. Кітовим, П. Третяковим та ін. Окремі проблеми управління дошкільною освітою розглядаються в дослідженнях К. Білої, К. Крутій, Н. Лисенко, Т. Науменко, Л. Пісоцької, Л. Поздняк, Л. Покроєвої, К. Стрюк, Т. Філімонової та ін.

Мета статті – розкрити сутність окремих педагогічних досліджень з проблеми управління розвитком дошкільної освіти.

Освіта являє собою цілеспрямований процес виховання, навчання в інтересах особистості, суспільства та держави. Б. Гершунський виділив чотири аспекти змістового трактування освіти: освіта як цінність; освіта як

система; освіта як процес; освіта як результат [3, с. 41]. На його думку, такий аспектний поділ поняття “освіта” не означає порушення його цілісності. Усі зазначені аспекти віддзеркалюють можливість і необхідність акцентування на цих та інших сторонах функціонування освіти і розкривають її сутнісні характеристики в освітній практиці. Зрозуміти й оцінити саму сутність освіти як складного, багатопланового явища можна лише в єдності і взаємодоповненні цих аспектних характеристик. Іншими словами, аналітичне “розкладання” цілісного об’єкта, яким є освіта, що починається для виявлення особливостей того чи іншого аспектного прояву її сутнісних якостей, передбачає, що паралельно йде процес синтезу, інтеграції цих якостей, котрі визначають статус освіти як міждисциплінарної макросистеми з усіма властивими таким системам ознаками й особливостям [3, с. 37].

Під розвитком розуміємо ті позитивні зміни, які приводять до появи нових якостей у самій системі, що дає їй можливість ефективніше виконувати свої функції або набувати нових функцій [2, с. 208]. Розвиток дошкільної освіти багато в чому залежить від управління цим процесом. Під управлінням розуміється реалізація цілеспрямованості у взаємодії учасників освітнього процесу при вирішенні проблем, що виникають, і яка відбувається з опорою на певні концептуальні положення [1, с. 118]. Виходячи з теоретичних основ поняття управління, нами розуміється управління дошкільною освітою як цілеспрямована діяльність всіх ієрархічних ланок управління, яка забезпечує становлення, збереження, стабілізацію функціонування та розвиток дошкільної освіти у різних формах охоплення нею дітей дошкільного віку. До управління дошкільною освітою ми відносимо управління різними типами дошкільних навчальних закладів і різними формами охоплення дітей дошкільною освітою на рівні компетенції кожного суб’єкта управління, внутрішнє управління у ДНЗ, всі види самоврядування з цього питання [5, с. 8]. Управління розвитком дошкільної освіти передбачає збагачення тих надбань, які є в дошкільній освіті, завдяки виконанню вимог законодавчо-нормативних документів щодо обов’язкової первинної складової системи безперервної освіти в Україні [4, с. 5] та сучасних запитів громадськості. У дослідженні проблеми управління розвитком дошкільної освіти в регіоні ми виходили з методологічних основ, котрі базуються на філософських теоріях, які дають пояснення взаємозв’язку у природі та суспільстві, з провідних засад методології соціального управління складними системами. При цьому систему дошкільної освіти розглядаємо як компонент соціальної сфери, котрий перебуває у взаємозв’язку та взаємозалежності з нею. Вважаємо, що рівень забезпечення дітей різними формами дошкільної освіти свідчить про розвиток соціальної сфери у державі загалом та в регіоні зокрема.

Теорія управління дошкільною освітою спирається на загальну теорію соціального управління, яке завжди пов’язане з людьми та здійснюється на основі суспільних закономірностей. Виходячи з цього, констатуємо, що управління дошкільною освітою є різновидом соціального управління,

яке базується на системно-структурному, системно-функціональному, історичному, системно-комунікативному, інформаційному, управлінському аспектах системного підходу.

Дошкільна освіта – важлива підсистема загальної системи освіти. Проблеми розвитку суспільного дошкільного виховання на Україні в цілому та її регіонах, проблеми управління суспільною регіональною системою освіти, психолого-педагогічні засади суспільного дошкільного виховання розкриті в працях Л. Денякіної, В. Калмикової, Р. Курбатової, Н. Ляшенко, Л. Поздняк, О. Пшеврацької, І. Улюкаєвої та ін.

Наукових праць, котрі присвячені проблемам управління дошкільним навчальним закладом, у педагогічній літературі значно менше, ніж праць з управління загальноосвітньою школою. Тут можна виділити методичні рекомендації Л. Денякіної, де розкриті нові підходи до управлінської діяльності ДНЗ. Характеристика нової генерації ДНЗ в Україні дана І. Воробйовим. Проблеми підготовки дошкільних установ до роботи в умовах ринку знайшли своє висвітлення в монографіях О. Проскури, В. Шкатулли.

Організаційно-педагогічні умови функціонування сучасного ДНЗ розкрито в дисертаційному дослідженні Л. Покроєвої. У своїй праці вона конкретизує суперечності, невирішення яких виводить суспільну дошкільну освіту в Україні на межу існування у вигляді взаємопов'язаних суперечностей: між гарантуванням державою безоплатності та доступності дошкільної освіти та її недостатнім бюджетним фінансуванням; між існуючими організаційно-педагогічними умовами діяльності дошкільних навчальних закладів і соціальним замовленням на дошкільну освіту, що суттєво змінилася; між необхідністю введення нових освітніх послуг у ДНЗ та недостатньою підготовленістю фахівців належних кваліфікацій [7, с. 2].

На думку Л. Покроєвої, ефективність функціонування сучасних ДНЗ в Україні забезпечать такі організаційно-педагогічні умови: варіативність типів і видів дошкільних закладів; гнучкий режим їх роботи; створення педагогічно доцільного розвивального середовища; формування дитячих груп за функціональним призначенням; запровадження додаткових освітніх послуг; залучення кваліфікованих фахівців для надання цих послуг [7].

Дисертаційне дослідження Л. Покроєвої є актуальним і самодостатнім. Разом з тим, слід зазначити, що виявлення теоретичного обґрунтування організаційно-педагогічних умов функціонування сучасного ДНЗ здійснено, виходячи з аналізу діяльності конкретних дошкільних закладів міста Харкова. Ефективність функціонування сучасних ДНЗ визначається тільки його стилем роботи, але дошкільний заклад є складною, відкритою для соціуму своєю функціонування та розвитку навчально-виховною інституцією. Кожному ДНЗ наодинці неможливо вирішити поставлені завдання, котрі стоять перед системою дошкільної освіти на сучасному етапі її розвитку. Ці проблеми можна вирішити тільки за умови узгоджених управлінських зусиль як керівництва ДНЗ, так і регіональних органів управління освітою. Тільки запровадження нормативно і педагогічно обґрунтованої системи

координації дій управління дошкільної освіти на всіх ієрархічних рівнях може принести глобальні зміни і дати позитивні результати.

Основною визначальною фігурою в системі управління закладом освіти є його керівник. У педагогічній теорії досить серйозну увагу звернено на наукову розробку проблем управлінської діяльності директора школи, класифікацію основних функцій керівника сучасної школи, формування професійної готовності директора до управління якістю освіти, удосконалення управлінських знань як фактора підвищення ефективності діяльності директора школи. Ці важливі проблеми знайшли своє відображення в працях В. Бондаря, Л. Даниленко, Б. Жебровського, О. Зайченко, Л. Калініної, В. Кричевського, О. Мармази, В. Маслова, В. Олійника та ін. Останні наукові дослідження відзначають, що з розвитком ринкових відносин досить гостро стоїть питання щодо наявності енергійних, підприємливих грамотних керівників. Формується соціальне замовлення на тип керівника, котрий здатний проявити ініціативу, творчість, йти на ризик, брати на себе відповідальність. Особистість завідувача ДНЗ в загальній системі управління сферою дошкільної освіти відіграє важливу роль у розвитку цієї системи. Відзначаємо той факт, що в педагогічній теорії є мало наукових розробок, які присвячені проблемам управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу. У посібнику Л. Поздняк “Основи управління дошкільним навчальним закладом” сформульовані основні вимоги до здійснення контролю за навчально-виховним процесом у дошкільній установі: створення єдиної системи контролю за всіма напрямками навчально-вихованої роботи; планування контролю та його своєчасного здійснення; використання форм, які поєднують державний і громадський контроль (рада дошкільного закладу, батьківський комітет), самоконтроль з адміністративним контролем [6].

Аргументуємо, що управління розвитком дошкільної освіти здійснюється на підставі виконання основних законодавчо-нормативних актів, а саме: Законів України “Про освіту”, “Про дошкільну освіту”, “Про місцеві державні адміністрації”, “Про місцеве самоврядування”, Положення про дошкільний навчальний заклад. Проаналізувавши вищезазначені документи, нами визначено й конкретизовано функціональні напрями процесу управління розвитком дошкільної освіти в регіоні, а саме: управління стратегією розвитку, організація системи управління, управління персоналом, управління підготовкою до навчально-виховного процесу та власне навчально-виховним процесом, організація охорони праці персоналу та збереження здоров’я дітей, управління організацією методичної роботи, забезпечення взаємодії дошкільного навчального закладу із сім’єю та школою, управління процесом професійного зростання співробітників, управління якістю навчально-виховного процесу, організація системи маркетингу навчально-виховних послуг дошкільного навчального закладу в регіоні обслуговування, управління маркетингом навчально-виховних послуг, управління фінансами, бухгалтерським обліком та економічним розвитком, управління працею та заробітною платою, управління комерційною діяль-

ністю, управління матеріально-технічним забезпеченням, управління обслуговуючим господарством і транспортом, управління соціальним розвитком, управління зовнішніми зв'язками, статистична й аналітична робота. Під функціональним напрямом ми розуміємо вид управлінської діяльності в річному управлінському циклі. Виділені нами функціональні напрями розглядаються як цілісний процес управління розвитком дошкільної освіти в регіоні на всіх ієрархічних рівнях. Комплекс завдань, які розв'язуються в педагогічних системах завдяки обумовленим функціям, як правило, називають управлінською діяльністю. Під завданнями функціональних напрямів нами розуміються ті види робіт, котрі забезпечують реалізацію відповідних видів управлінської діяльності. Кожне з намічених завдань функціональних напрямів розглядається як відносно самостійний вид діяльності, котрі у її цілісному процесі взаємопов'язані та послідовно й поетапно змінюють одне одного, утворюючи управлінський цикл.

Критеріями для визначення функціональних напрямів управління розвитком дошкільної освіти в регіоні є забезпечення тих видів діяльності ДНЗ та системи дошкільної освіти в цілому, які визначені як обов'язкові у вищезазначених документах. Завдання щодо реалізації функціональних напрямів мають різноплановий характер. У переліку завдань кожного напрямку є види робіт, котрі передбачають структуру, зміст управлінської діяльності, та такі, котрі передбачають практичну конкретну дію [5, с. 61–62].

Висновки. Вивчення й аналіз наукової літератури з проблем управління розвитком дошкільної освіти дає нам змогу аргументувати, що:

- методологічною основою управління системою освіти та дошкільної освіти є класичні наукові теорії, ідеї, підходи управління складними динамічними системами;
- у дослідженнях більшою мірою розкривається проблема управління загальноосвітніми закладами, меншою мірою – управління дошкільними навчальними закладами;
- функції органів управління розвитком дошкільної освіти залежать від соціальних умов, що склались на певному етапі розвитку суспільства;
- дослідження цієї проблеми більше розкривають педагогічні умови розвитку дошкільної освіти, а інтеграція соціально-педагогічних умов у дослідженнях із цієї проблеми відсутня.

Вважаємо, що поза лаштунками досліджень залишається розкриття кожного аспекту системного підходу в контексті управління розвитком дошкільної освіти.

Список використаної літератури

1. Агапова Т.П. Системний підхід до дослідження теорії управління професійною освітою у вищому навчальному закладі / Т.П. Агапова // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2001. – № 3 (4).
2. Андрущенко В.П. Філософія як теорія і методологія розвитку освіти / В.П. Андрущенко // Філософія освіти XXI ст.: проблеми і перспективи : зб. наук. праць / [заг. ред. В. Андрущенка]. – К. : Знання, 2000. – Вип. 3. – С. 17–23.
3. Гершунський Б.С. Философия образования для XXI века / Б.С. Гершунский. – М. : Совершенство, 1998. – 52 с.

4. Закон України “Про дошкільну освіту”. – К. : Дошкільне виховання, 2001.
5. Пісоцька Л.С. Актуальні проблеми управління розвитком дошкільної освіти в Україні : монографія / Л.С. Пісоцька. – Хмельницький : ХГПА, 2009. – 174 с.
6. Поздняк Л.В. Управление дошкольным образованием : учеб. пособ. для студ. пед. вузов / Л.В. Поздняк, Н.Н. Ляшенко. – [2-е изд.]. – М. : Академия, 2001. – 432 с.
7. Покроєва Л.Д. Організаційно-педагогічні умови функціонування сучасних дошкільних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Л.Д. Покроєва. – К., 2001. – 20 с.

Песоцкая Л.С. Проблема управления развитием дошкольного образования в педагогической литературе

В статье раскрыто понятие управление развитием дошкольного образования сквозь призму педагогических исследований на основе системного подхода. Сосредоточено внимание на проблемах управления развитием дошкольного образования в контексте современных исследований.

Ключевые слова: управление, управление дошкольным образованием, развитие, противоречия, функциональные направления.

Pisotska L. The problem of management of pre-school education in pedagogical literature

The essence of management of pre-school education in the light of pedagogical investigations on the base of systematic approach has been revealed in the article. The attention has been concentrated on the problems of management of pre-school education in the context of modern investigations.

Key words: management, management of pre-school education, development, contradictions, functions of management.